

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ЗІСКІН ОЛЕКСАНДР СЕМЕНОВИЧ

УДК 321.01:364-146.2]-048/35] (043.3)

**ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ:
ПІДХОДИ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ В УМОВАХ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Науковий керівник — доктор політичних наук, професор
Наумкіна Світлана Михайлівна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри політичних наук і права

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Ярова Ліліана Вікторівна
Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри соціології

кандидат політичних наук, доцент
Хорошилов Олег Юрійович,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
доцент кафедри політології

Захист відбудеться «22» квітня 2021 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06 в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 55).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36).

Автореферат розіслано «19» березня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. О. Каменчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Соціальна держава як інститут нині перебуває на етапі затяжної кризи, яка наростає впродовж майже півстоліття. Вона зіткнулася з комплексом викликів: одні з них – екзогенні, зумовлені посиленням міжнародної взаємозалежності; інші – ендогенні, зумовлені внутрішніми соціально-демографічними, економічними та політичними чинниками. Найважливіші серед них – економічна глобалізація, технологічний прогрес, демографічний дисбаланс та ін., до яких соціальна держава в її нинішній конфігурації не адаптована.

Незалежно від впроваджуваної моделі соціальної держави, більшість розвинених країн мають спільні проблеми, пов'язані зі зростанням витрат на соціальну сферу, висхідною нерівністю, потребою суворої бюджетної економії, посиленням міжнародної конкуренції тощо. Технологічна революція ще більше посилює економічну незахищеність і різноманітні форми нерівності, а цінність громадянина дедалі частіше визначається винятково його значущістю як працівника та платника податків. Ці процеси спричиняють, з одного боку, зменшення розмірів соціальних виплат, звуження обсягів пропонованих соціальних послуг, підняття пенсійного віку, а з іншого – активізацію популістів, загальну радикалізацію політики, деформацію ліберальної демократії в напрямку неліберальної тощо. Згадані процеси посилилися після початку у 2008 р. глобальної фінансової кризи, наслідки якої відчутні досі. Помітно, що соціальні держави є занадто дорогими та громіздкими системами. Відтак нині спостерігається певна деконструкція соціальної держави як реакція на її затяжну кризу.

Такі процеси увиразнилися в політологічному дискурсі, де домінує теза про кризовий етап функціонування інституту соціальної держави, і навіть його функціонування часто розглядається як таке, що спричиняє кризи в економіці чи політиці. Очевидно, що класичні моделі соціальної держави – нежиттєздатні та потребують перегляду. Сформований науковий, громадсько-політичний консенсус щодо потреби зміни політичного дизайну інституту соціальної держави, яка увійшла в серйозну екзистенційну кризу.

Відтак актуалізується питання визначення перспектив наразі нестійкого інституту соціальної держави, створення «нової архітектури» добробуту. Потребує переосмислення траєкторія розвитку соціальної держави з огляду на зміни, спричинені економічною глобалізацією, Четвертою технологічною революцією, старінням населення, змінами на ринку праці, міграційними кризами тощо.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Тема та зміст дисертації є складовою комплексної науково-дослідної теми кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» в межах науково-дослідної теми «Соціально-

політичні проблеми України в контексті глобальних процесів» (№ державної реєстрації 0114U007155), одним із виконавців якої є дисертант.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертації є вивчення та оцінка процесів модернізації інституту соціальної держави в умовах новітніх викликів (економічна глобалізація, технологічна революція та ін.).

Для досягнення мети були поставлені **завдання**:

- з'ясувати чинники, що зумовлюють необхідність модернізації соціальної держави та визначають загальну перспективу, конфігурацію цього інституту;
- визначити вплив економічної глобалізації на інститут соціальної держави в цілому та окремі її моделі;
- розкрити вплив технологічного чинника на видозміну інституту соціальної держави;
- охарактеризувати перебіг і зміст модернізації нордичної моделі соціальної держави;
- оцінити проблеми функціонування неоліберальної моделі соціальної держави та вектори її модернізації;
- виявити особливості адаптації до викликів сьогодення консервативної (корпоративістської) моделі соціальної держави та зіставити темпи її модернізації співвідносно інших моделей соціальної держави;
- запропонувати наукові підходи до розуміння безумовного базового доходу як одного з підходів до модернізації класичних моделей соціальної держави;
- визначити можливі позитивні та критичні аспекти практичного впровадження інституту безумовного базового доходу;
- систематизувати закордонний досвід (пілотні проєкти) щодо впровадження безумовного базового доходу та спроектувати його на перспективу впровадження в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси модернізації класичних моделей соціальної держави.

Предметом дослідження є порівняльно-політологічний аналіз змісту і шляхів модернізації інституту соціальної держави в умовах новітніх глобалізаційних і технологічних викликів.

Методологія дослідження. Аналіз проблематики соціальної держави уможлиблюється завдяки методологічному інструментарію неоінституціоналізму (соціальна держава позиціюється як політичний інститут) та політичної компаративістики (вивчення відмінностей між моделями соціальної держави щодо змісту та механізмів її модернізації). Дослідження також базується на теоретико-методологічному синтезі філософського, історичного, юридичного та іншого аналізу ідей про соціальну державу та шляхи її реформування.

На такому методологічному підґрунті розглядаються дослідницькі гіпотези:

- 1) інститут соціальної держави упродовж кількох десятиліть перебуває в зоні наростаючого екзистенційного ризику. Цьому сприяють економічна

глобалізація, новітні тенденції на ринку праці, технологічна революція, міграційні процеси, видозміна інституту сім'ї тощо. Деконструкція соціальної держави стала реакцією на її кризу. Новітній дизайн соціальної держави розвинені країни конструюють значною мірою узалежнено від інституціоналізованої прихильності до певної класичної моделі соціальної держави (соціал-демократичної, консервативної (корпоративістської), ліберальної);

2) класичні моделі соціальної держави нині втрачають свої базові характеристики; усі моделі відрізняються за рівнем стійкості до новітніх викликів. Нова «архітектура добробуту» конструюється шляхом посилення неоліберальної складової в усіх без винятку моделях соціальної держави: акцент робиться не на розв'язанні соціальних проблем, а на запобіганні їм шляхом активізації громадян щодо питань добробуту, соціального інвестування в людину, зростання сфери персональної відповідальності кожного тощо. Пріоритетом щораз частіше постає зменшення соціальних витрат;

3) глобалізацію та технологічний прогрес не виправдано розглядати як виключно руйнівні для інституту соціальної держави чинники. Попри певні несприятливі наслідки для функціонування класичних моделей соціальної держави, ці чинники здатні стимулювати подальшу еволюцію інституту соціальної держави, його вихід зі зтяжної стагнації та збереження себе надалі як інституту політики, але в оновленій моделі. Відтак глобалізація та технологічний прогрес є і викликом, і шансом-перспективою для соціальної держави. З огляду на незворотність процесів економічної глобалізації та стрімкого прогресу технологій, саме інститут соціальної держави має пристосуватися, відшукавши дієві механізми адаптації до цих процесів: віднайдення нових джерел наповнення державного бюджету, формування культури активізму працездатного населення тощо;

4) перспективним напрямом оновлення соціальної держави може стати, попри контроверсійність, запровадження безумовного базового доходу як нової потенційної форми соціального забезпечення. Такий інструмент наділений потенційною здатністю пом'якшити негативні впливи на добробут особи економічної глобалізації та технологічного прогресу, змінити філософію праці. Оскільки безумовний базовий дохід наразі у виразненні на рівні пілотних проєктів, то важлива наукова оцінка ризиків і переваг від потенційного його впровадження.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена сукупністю завдань і способами їх розв'язання. В межах здійсненого автором дослідження отримано результати, що мають наукове значення.

Вперше:

– визначено рівень впливу економічної глобалізації на соціальну державу в цілому та окремі її моделі. З'ясовано комплекс проблем, які спричиняє економічна глобалізація щодо нордичної, неоліберальної та консервативної (корпоративістської) моделей соціальної держави;

– розкрито роль технологічного чинника у зміні конфігурації інституту соціальної держави: посилення ризиків для соціальної держави (зміна ринку праці через впровадження роботизованої техніки, появу платформової економіки, розвиток фрілансу тощо) і водночас відкриття нових можливостей (технічні інновації здатні зменшити витрати на соціальну сферу). Визначені можливі механізми пом'якшення впливу технологічного чинника (оподаткування роботизованої техніки, платформової економіки тощо);

– з позицій політичної науки досліджено концепцію безумовного базового доходу як один з векторів реформування соціальної держави. Безумовний базовий дохід визначено як новітній інструмент соціальної політики, альтернативна форма соціального забезпечення, що гарантує кожному безумовний мінімум грошового забезпечення, який виплачується на додаток до інших (за їх наявності) доходів, отримуваних особою, в умовах масштабних змін на ринку праці, технологізації та інших новітніх викликів.

Удосконалено:

– теоретико-методологічні позиції щодо системи екзогенних та ендогенних чинників, які спричиняють модернізацію інституту соціальної держави усіх типів, визначають загальну перспективу, конфігурацію цього інституту. Визначальними чинниками, котрі у свою чергу активізують інші, визначено економічну глобалізацію, технологічний прогрес і демографічний дисбаланс;

– розуміння спільної траєкторії реформ усіх моделей соціальної держави – до активізації працездатної особи, побудови держави соціальних інвестицій (трудова держава, активізуюча держава та ін.). Така реконструкція соціальної держави супроводжується переходом від традиційної політики заміщення доходів (пенсійне страхування, соціальне страхування на випадок безробіття тощо) до збільшення участі в ринку праці, вкладення в людський капітал за одночасного звуження соціальних витрат держави;

– оцінку схвальних і критичних аргументів щодо перспективи практичного впровадження концепції безумовного базового доходу в контексті реформи соціальної держави. Застереженнями визначено фінансову утрудненість впровадження, ймовірність росту податків, ризик зниження стимулів до праці тощо, а потенційними перевагами – здатність пом'якшити негативні для людини наслідки економічної глобалізації та технологічної революції.

Отримали подальший розвиток:

– підходи щодо розуміння особливостей видозміни нордичної моделі соціальної держави шляхом конвергенції соціал-демократичних і неоліберальних цінностей під впливом, найперше, старіння населення та зростання чисельності мігрантів у країнах впровадження моделі. Особливостями нинішньої нордичної моделі визначено: послаблення принципу універсальності, скорочення соціальних гарантій за одночасного наповнення змісту цієї моделі механізмами активізації особи щодо питань добробуту;

– визначення специфіки неоліберальної моделі соціальної держави, в якій сфера відповідальності держави за добробут громадян порівняно звужена, а різноманітні нерівності зростають. Відзначено: посилення стимулювання індивідуальної активності особи, спрямованої на ріст доходів; інвестування в особистісний соціальний капітал для подальшого зменшення фінансового навантаження на інститут соціальної держави; посилення дисциплінарного підґрунтя соціальної держави; маркетизація соціальної держави;

– політологічні підходи в оцінці якості адаптації до новітніх викликів консервативної (корпоративістської) моделі соціальної держави. Доведено порівняно сповільнений темп реформ соціальної сфери в країнах з цією моделлю. Відзначено звуження традиційних програм соціального страхування, впровадження численних стимулів до праці, тобто поступове привнесення в консервативну модель неоліберальних характеристик;

– узагальнення закордонного досвіду пілотних проєктів щодо впровадження безумовного базового доходу на прикладі низки країн (Індія, Канада, США та ін.), а також оцінка перспективи їх реалізації в Україні.

Практичне значення одержаних результатів визначається їх актуальністю, новизною та висновками – загальнотеоретичними й практичними. Теоретична цінність положень дисертації полягає не тільки в їх концептуальному, а й дискусійно-постановочному характері. Дослідження формує наукові уявлення про: 1) еволюцію інституту соціальної держави; 2) комплекс чинників, які видозмінюють класичні моделі соціальної держави; 3) вектори модернізації інституту соціальної держави; 4) безумовний базовий дохід як один з потенційних інструментів реформування соціальної держави. Основні положення та висновки роботи можуть використовуватися в навчальному процесі при підготовці лекцій, підручників із політологічних дисциплін, навчальних курсів із вивчення соціальної політики, а також у практичній діяльності громадських активістів та інших суб'єктів політики.

Апробація результатів дисертації. Теоретико-методологічні положення та ідеї, розвинені в дисертації, доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасні перспективи розвитку науки» (м. Київ, 10–11 вересня 2019 р.), «Наукові теорії сьогодення та перспективи розвитку наукової думки» (м. Київ, 11 жовтня 2019 р.), «Сучасна парадигма публічного управління» (м. Львів, 17–18 жовтня 2019 р.), «Актуальні питання розвитку науки та освіти» (м. Львів, 19–20 жовтня 2019 р.), «Динаміка розвитку сучасної науки» (м. Чернігів, 15 листопада 2019 р.), «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Дніпро, 29–30 листопада 2019 р.). Дисертація обговорювалася на методологічних семінарах кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (2015–2020 рр.).

Публікації. Основні ідеї, положення та висновки дисертації викладені автором в 13 публікаціях, 6 з яких надруковані у фахових наукових виданнях із політичних наук, з яких 4 – у міжнародних і вітчизняних виданнях, включених у міжнародні наукометричні бази, 7 – у тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Специфіка проблем, що стали об'єктом дисертації, зумовили її логіку та структуру. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списків використаних джерел до розділів (251 джерело). Загальний обсяг – 210 сторінок, з них основний текст – 169 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовані актуальність теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, сформульовані мета та завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукова новизна одержаних результатів, висвітлено їх теоретичне та практичне значення, наведено дані про їх апробацію та публікації автора за темою дисертації, її структуру й обсяг.

У **першому розділі «Стан наукового дослідження, теоретико-методологічні засади аналізу інституту соціальної держави та процесів його трансформації»** аналізується історіографія проблематики модернізації соціальної держави, визначено методологію її вивчення політичною наукою. Відзначено, що політологічний дискурс увиразнює нагальність перегляду політичного дизайну інституту соціальної держави, який увійшов в екзистенційну кризу. Г. Брокманн, Дж. О'Коннор, В. Копрі, Р. Мішра, Дж. Стефенс, Е. Хубер та ін. аналізують проблеми інституційного дизайну соціальної держави, прогнозують її перспективи. В Україні тематику вивчають А. Бадида, В. Бульба, О. Головащенко, В. Дзюндзюк, І. Кресіна, Д. Сковронський, Н. Хома та ін. Увага дослідників приділяється впливу на соціальну державу економічної глобалізації (А. Аткинсон, А. Бергх, С. Бергер, Д. Брейді, Ф. Дорн, П. Пірсон, С. Шінке та ін.) та технологічного чинника (С. Бекер, М. Блікс, Е. Брінйолфссон, А. Макафі, М. А. Осборн, К. Б. Фрей та ін.). В полі зору учених перебуває питання впливу на соціальну державу динамічно наростаючої платформової економіки, самозайнятості, фрілансу тощо (Дж. Ріфкін, С. Фарронато, А. Фрадкін та ін.). Науковий інтерес становить тематика модернізації окремих моделей соціальної держави: нордичної (Б. Грейв, С. Шкірчак та ін.), неоліберальної (Дж. Довард, Д. Кемпбелл, А. Серрієн та ін.), консервативної (Ф. Бланк, О. Нахтвей, Ф. Нуллмаєр, Б. Пальєр, М. Г. Шмідт та ін.). Великий блок джерел щодо модернізації соціальної держави присвячений інституту безумовного базового доходу (Д. Аджемоглу, П. Ван Пейріс, Н. Еппле, Дж. Кей, Е. Лоурі та ін.).

Підкреслено, що неоінституціоналізм уможливив розгляд соціальної держави як динамічного політичного інституту, а політична компаративістика – вивчення відмінностей моделей соціальної держави в частині вибору механізмів модернізації.

У висновках до першого розділу наголошено, що новітні джерела з проблематики соціальної держави сконцентровані на вивченні причин, наслідків її кризи, пошуку перспективних альтернатив класичним моделям соціальної держави («нова архітектура» добробуту). Аргументовано доцільність аналізу предмета дисертації за допомогою, найперше, методології неоінституціоналізму та політичної компаративістики.

У другому розділі **«Перспектива реформування соціальної держави: аналіз причин»** вивчаються фактори, які зумовлюють кризу інституту соціальної держави та потребу зміни «архітектури добробуту».

У першому підрозділі *«Інститут соціальної держави: визначення чинників модернізації та оцінка перспектив функціонування»* відзначені основні ймовірні перспективи соціальної держави: 1) її збереження за умови перегляду принципів функціонування (адаптація до наслідків економічної глобалізації, технологічного прогресу, демографічних, соціокультурних та ін. викликів); 2) доцільність відмови від цього інституту з огляду на його нестійкість. Відзначено: національні уряди нині реформують інститут соціальної держави переважно на основі неоліберального підходу щодо зменшення соціальних витрат та активізації працездатних.

У другому підрозділі *«Вплив економічної глобалізації на інститут соціальної держави»* відзначено домінування в політологічному дискурсі негативної оцінки впливу глобалізації на соціальну державу. Очевидно, що інструментальна спроможність інституту соціальної держави підірвана економічною глобалізацією; національні держави втрачають автономію щодо політики соціального забезпечення в умовах переважаючої глобальної економіки та рекомендацій міжнародних експертних організацій. Однак економічну глобалізацію не виправдано вважати винятково деструктивним чинником. Висловлюється думка, що вона є й стимулом до подальшої еволюції соціальної держави, виходу зі зтяжної стагнації та збереження себе надалі як інституту політики, але в оновленій моделі.

У третьому підрозділі *«Технологічний чинник видозміни інституту соціальної держави»* зацентровано, що стрімкий розвиток штучного інтелекту, Big Data, 3D-друку, нанотехнологій, робототехніки кардинально видозмінять структуру зайнятості та інші сфери, пов'язані з функціонуванням соціальної держави. Розширення платформової економіки, самозайнятості, фрілансу руйнує податкову базу, від якої узалежнений соціальний захист. Потенційно науковий поступ може зумовити значний ріст безробіття (технологічного). Водночас прогрес технологій не можна розглядати тільки з позиції ризиків для соціальної держави, бо він може й знижувати витрати на соціальну сферу завдяки інноваціям.

У висновках до другого розділу відзначена неадаптованість класичних моделей соціальної держави до новітніх викликів (зміни на ринку праці, Четверта

технологічна революція, видозміна інституту сім'ї, активна міграція тощо). Національні проєкти «нової архітектури» добробуту нині базуються не розв'язанні соціальних проблем, а на їх запобіганні шляхом стимулювання конкуренції, активізації громадян щодо питань свого добробуту, соціального інвестування в людину, підтримки соціального партнерства тощо. Щодо впливу економічної глобалізації та технологічного чинника відзначено: вони нині є і викликом, і шансом-перспективою для соціальної держави.

У третьому розділі «Підходи до модернізації національних моделей соціальної держави в умовах кризи» пропонується авторська оцінка видозміни класичних моделей соціальної держави – нордичної (скандинавської, соціал-демократичної), неоліберальної та консервативної (корпоративістської).

У першому підрозділі «Модернізаційні процеси нордичної моделі соціальної держави» відзначено: стійкість нордичної моделі знизилася унаслідок глобальної фінансової кризи 2008 р. та європейської міграційної кризи 2015 р. Старіння населення та ріст чисельності мігрантів визначено найбільшими викликами для цієї моделі. Вплив неоліберального порядку зліквідував усталену систему взаємодії між роботодавцями та профспілками; від середини 1990-х рр. незмінно звужується роль профспілок і знижується електоральна підтримка соціал-демократів. Привносяться досі нетипові нордичній моделі неоліберальні акценти: послаблюється принцип універсальності; скорочуються високі соціальні гарантії; посилюються механізми активізації особи до самозабезпечення і под.

У другому підрозділі «Неоліберальна модель соціальної держави: проблеми функціонування» аргументовано, що неоліберальна модель соціальної держави, яка завше була зорієнтована на стимулювання трудового активізму, набуття нових навичок тощо, нині ще більше посилює ці пріоритети. Висловлено припущення, що неоліберальна політика добробуту є значним відхиленням від класичної ліберальної моделі соціальної держави, яка мала метою запобігти впливам ринкових ефектів на добробут принаймні найменш захищених в умовах ризиків конкурентної економіки. Посилюється дисциплінарне підґрунтя цієї моделі соціальної держави; відбувається її маркетизація (зростає присутність приватних надавачів соціальних послуг; увиразнений вплив ринкових ідей, логіки та механізмів у наданні державних соціальних послуг тощо).

У третьому підрозділі «Консервативна модель соціальної держави: адаптація до викликів сьогодення» відзначено порівняно сповільнений темп реформ соціальної сфери у країнах цієї моделі. Реформи мають вимушений характер і зумовлені євроінтеграційним процесом, економічними спадами тощо. Попри збереження цією моделлю опори на механізми соціального страхування, міцний зв'язок зі сімейною структурою, коаліцію роботодавців і працівників, траєкторія її модернізації характеризується поступовим звуженням традиційних програм соціального страхування, впровадженням численних стимулів до праці в поєднанні з розширенням політики соціального інвестування, пошуком балансу

між роботою та сім'єю тощо. В консервативну модель привносяться неоліберальні характеристики, розгортаються процеси активізації на ринку праці.

У висновках до третього розділу відзначено, що усі класичні моделі соціальної держави нині нестійкі до новітніх викликів і більш чи менш масштабно модернізуються. Їм характерне обмеження витрат на соціальну сферу, ріст сегмента працівників з нестабільними/недостатніми доходами (т. зв. «працюючих бідних»), поява нових соціальних ризиків тощо. Усі класичні моделі соціальної держави мають спільну траєкторію реформ – активізація працездатних, побудова держави соціальних інвестицій.

У четвертому розділі **«Безумовний базовий дохід як механізм трансформації соціальної держави»** досліджується доцільність, переваги та ризики безумовного базового доходу як одного з можливих векторів реформування соціальної держави.

У першому підрозділі *«Безумовний базовий дохід: визначення поняття та теоретичного підґрунтя реалізації концепції»* безумовний базовий дохід розглядається як потенційно перспективний, хоч і контроверсійний інструмент соціальної політики, який виник у відповідь на кризу соціальної держави. Безумовний базовий дохід визначено формою соціального забезпечення, що гарантує кожному безумовний мінімум грошового забезпечення, який виплачується на додаток до інших (за їх наявності) доходів, отримуваних особою. Основними характеристиками безумовного базового доходу названо: фіксована неоподатковувана грошова сума допомоги; неадресний характер допомоги; однаковий розмір допомоги для усіх або ж його узалежненість від віку реципієнта; регулярний характер виплат; можливість (і навіть бажаність) трудової активності реципієнта без втрати безумовного базового доходу; виплата з державних фондів за можливості залучення інших джерел; відсутність вимог до реципієнтів (загальний характер) та ін.

У другому підрозділі *«Підтримка та критика концепції безумовного базового доходу та її практичного впровадження»* основним аргументом на користь безумовного базового доходу визначено його потенціал пом'якшити негативні наслідки для людини технологічної революції. Безумовний базовий дохід може виступити своєрідним демпфером, який пом'якшить наслідки втрати роботи в умовах росту технологічного безробіття. Припускають, що він може стати новим соціальним контрактом на зміну нинішній неефективній мережі соціального захисту. Водночас відзначається, що впровадження безумовного базового доходу має застереження, які мають бути вивчені в ході пілотних проєктів: фінансова утрудненість впровадження; ймовірність підвищення податків; ризик зниження стимулів до праці у реципієнтів безумовного базового доходу тощо.

У третьому підрозділі *«Досвід зарубіжних країн щодо впровадження безумовного базового доходу: проєкція на українські реалії»* відзначено, що якщо в країнах з довготривало функціонуючими класичними моделями соціальної держави

причиною зростання інтересу до безумовного базового доходу є розуміння потреби віднайти нові ефективні механізми виходу з соціальної держави з кризи, то у країнах зі слабкими показниками соціально-економічного розвитку інтерес до впровадження безумовного базового доходу зумовлений пошуком шляхів пом'якшення найгостріших форм бідності, формування в населення культури розпоряджання доходом. Однак нині жодна країна не впровадила таку модель, реалізуються лише пілотні проєкти (Індія, Італія, Канада, Кенія, Нідерланди, США, Уганда, Фінляндія, ФРН та ін.), наявний досвід референдуму щодо доцільності такого інструмента соціальної політики (Швейцарія). Водночас практичний інтерес до впровадження безумовного базового доходу зростає. В Україні хоч тема безумовного базового доходу і підіймається, однак жодного пілотного проєкту не було реалізовано.

У висновках до четвертого розділу відзначено концепція безумовного базового доходу є новітнім баченням соціальної політики. Однак її контроверсійний характер вимагає подальшого проведення пілотних досліджень і критичного аналізу їх результатів. Питання, наскільки ця концепція має потенціал розв'язати проблему висхідної нерівності та соціальної ізоляції, залишається відкритим.

У висновках автором сформульовано основні результати дослідження, наведено теоретичні узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукової проблеми – визначення змісту та шляхів модернізації інституту соціальної держави в умовах новітніх глобалізаційних, технологічних та ін. викликів.

1. Інститут соціальної держави уже майже півстоліття функціонує в умовах наростальної кризи. Надаючи базові елементи соціальної підтримки, він не здатен належно реагувати на нові виклики. Соціальна держава стикається з наростальними фіскальними обмеженнями, зміною структури постіндустріальних ринків праці та сім'ї. Криза соціальної держави спричинена нестабільністю усього нинішнього суспільного устрою: посилення нерівності та гетерогенність; ріст соціальних конфліктів; деконструкція соціальних прав; збільшення чисельності нужденних, які працюють тощо. Чинниками, які зумовлюють кризу соціальної держави, є: 1) політичні (неоліберальна ідеологія, рекомендації впливових міжнародних експертних організацій); 2) зміни на ринку праці (технологічне безробіття, поява гнучких бізнес-платформ та нових форм зайнятості, не пов'язаних з якимись формами соціального захисту, розвиток фрілансу та ін.); 3) соціальні (ослаблення впливу профспілок, індивідуалізація стилів життя, втрата колективної ідентичності та ін.); 4) економічні (глобалізація, швидкий розвиток сектора послуг при скороченні традиційних сегментів індустріальної економіки та ін.); 5) технологічні (науково-технічний прогрес сприяє зростанню тривалості життя, що спричиняє додаткове навантаження на соціальну сферу та ін.); 6) демографічні (зміна вікової структури населення); 7) соціокультурні (зростання розуміння цінності індивідуальної свободи та ін.); 8) гендерні (зміна партнерських відносин і сімейних форм життя та ін.) тощо. Названі та інші причини зумовлюють, з одного

боку, ріст видатків на соціальну сферу, а з іншого – наростання попиту населення на соціальні послуги. Найбільший вплив, на нашу думку, на процеси видозміни соціальної держави мають економічна глобалізація, технологічна революція, зміни, пов'язані зі соціальною структурою. Водночас ці чинники посилюються під тиском інших названих.

2. Від останньої чверті XX століття інститут соціальної держави функціонує в новому економічному середовищі – глобальному. Відтоді окреслюються контури його нинішньої масштабної кризи. В політологічному дискурсі увиразнені відмінні концептуальні підходи щодо впливу глобалізації на соціальну державу: 1) негативний (глобалізація підриває стабільність соціальної держави); 2) помірно-скептичний (глобалізація має незначний вплив на соціальну державу); 3) позитивний (глобалізація та соціальна держава сумісні та взаємно посилюють одна одну); при цьому виражено домінує перший підхід.

Глобалізація зменшила здатність національних держав самостійно формувати та реалізовувати власну соціальну політику. Новітня соціальна політика вже не може ігнорувати глобальні ризики. Найсильнішим нині є вплив глобалізації на нордичну (соціал-демократичну) модель соціальної держави. Саме глобалізація сприяла тому, що пріоритетом інституту соціальної держави стає забезпечення максимально сприятливих умов для самореалізації кожного, в результаті чого має зменшитися навантаження на соціальну державу в частині забезпечення добробуту особи.

Зазначено, що глобалізація не може характеризуватися за своїм впливом на соціальну державу як винятково деструктивний чинник. Її доцільно розглядати і як стимул для подальшої еволюції соціальної держави задля виходу зі зтяжної стагнації та збереження себе надалі як інституту політики, але в оновленій моделі. Відтак, глобалізація є і викликом, і шансом-перспективою для сучасної соціальної держави.

3. Поява та стрімкий розвиток робототехніки, штучного інтелекту, Big Data, 3D-друку, нанотехнологій тощо по-новому актуалізували питання добробуту, соціальних гарантій, а також тих ризиків для інституту соціальної держави, які вже спричиняє й надалі посилюватиме технологічний прогрес. Ймовірно, в недалекій перспективі саме технології визначатимуть функціонування соціальної сфери з огляду на те, що вони кардинально видозмінять структуру зайнятості та інші сфери, пов'язані зі соціальною політикою держави. Розширення платформової економіки, нестандартних робочих місць, самозайнятості, фрілансу вже руйнує податкову базу, від якої узалежнений соціальний захист. Потенційно технологічний розвиток зумовить ріст безробіття, а відтак – зменшення відрахувань із заробітної плати до бюджету, на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Ослаблення фінансової основи багатьох соціальних держав неминуче спричинить наростання соціально-політичної напруги. Запобігти цьому може перегляд системи

оподаткування, запровадження інновацій в освітній політиці, формування готовності населення до постійного навчання та перекваліфікації тощо.

Водночас технологічний прогрес не можна розглядати тільки з позиції ризиків для соціальної держави, бо він здатен й знижувати витрати на соціальну сферу, наприклад, завдяки прогресу медичного обслуговування. Оскільки технологічний прогрес і цифровізація неминучі, то відтак саме інститут соціальної держави має адаптуватися, знаходячи нові джерела наповнення державного бюджету, формуючи культуру трудового активізму працездатної особи в забезпеченні свого добробуту.

4. Нордична модель соціальної держави сьогодні втрачає стійкість до новітніх викликів, хоча країни цієї моделі довготривало уособлюють високі стандарти життя та порівняно невисоку нерівність у доходах громадян. Ця модель відмінна від інших не лише високим оподаткуванням, а й спрямуванням на гендерну рівність, високу трудову включеність жінок, значний рівень батьківської участі чоловіків тощо. Високі ставки податків в обмін на якісні соціальні послуги донедавна не викликали несприйняття. Однак від 2015 р. громадська думка радикалізується під впливом «хвилі» біженців; формується сприятливий клімат для росту ксенофобії та популізму.

Попри довготривало міцні позиції нордичної моделі від 1980-х рр. під впливом економічної глобалізації вона поступово знижує стійкість. Старіння населення та ріст чисельності мігрантів – нині найбільші виклики для цієї моделі. Відчутний вплив неоліберального порядку від середини 1990-х рр. поступово зліквідує усталену систему взаємодії між роботодавцями та профспілками; звужується як впливовість профспілок, так і підтримка соціал-демократів. У нордичній (соціал-демократичній) моделі соціальної держави активізується непритаманна донедавна неоліберальна складова: послаблюється принцип універсальності, скорочуються значні соціальні гарантії, зміст моделі наповнюється мотивами активізації особи до самозабезпечення тощо.

5. Неоліберальна модель соціальної держави зорієнтована на стимулювання індивідуальної активності особи, підвищення особистої відповідальності, інвестування в особистісний соціальний капітал для подальшого зменшення фінансового навантаження на інститут соціальної держави та суспільство. Сфера відповідальності держави за добробут громадян тут звужена у порівнянні з іншими моделями соціальної держави. Значною є роль позабюджетного фінансування соціальної сфери. Посилюється дисциплінарне підґрунтя такої моделі соціальної держави. Інститут соціальної держави маркетизується (зростає присутність приватних надавачів соціальних послуг; відчутний вплив ринкових ідей, логіки та механізмів у наданні державних соціальних послуг).

Відтак неоліберальна політика посилює різноманітні нерівності, зупиняє соціальні ліфти для нужденних (такі «ліфти» перетворюються в соціальні

«ескалатори», які рухаються не лише ввєрх, а й вниз). Жорстка політика державної економії проявляється в скороченні бюджетів на соціальну допомогу. Щораз більшою кількістю соціальних проблем заопікуються не державні інституції, а «третій сектор». Відтак, на нашу думку, неоліберальна політика добробуту є значним відхиленням від класичної ліберальної моделі соціальної держави, яка мала метою запобігти впливам ринкових ефектів на добробут принаймні тих, хто найменше захищений в умовах ризиків конкурентної економіки. Ця модель соціальної держави оцінюється нами як недостатньо ефективна за ще незавершеної глобальної фінансової кризи, скорочення обсягів виробництва, що супроводжується скороченням соціальних програм та агресивним курсом на активізацію людини з метою мінімізації її звернень за соціальною допомогою.

6. Консервативна модель соціальної держави відзначається порівняно сповільненими реформами соціальної сфери. Їх вимушене проведення найчастіше зумовлене євроінтеграційним процесом або ж економічними спадами. Ця модель зберігає опору на механізми соціального страхування, міцний зв'язок зі сімейною структурою, коаліцію роботодавців і працівників. Вона передбачає доволі високий рівень державних витрат на соціальну сферу (в порівнянні з неоліберальною моделлю). Саме ця модель є найбільш критикована в політологічному дискурсі через уповільнене пристосування до динамічних змін соціоекономічного середовища. Траєкторія соціальних реформ держав із консервативною моделлю характеризується поступовим звуженням традиційних програм соціального страхування, впровадженням численних стимулів до праці в поєднанні з розширенням політики соціального інвестування. Нині в консервативну модель активно привносяться неоліберальні характеристики, розгортаються процеси активізації на ринку праці, відбувається пошук балансу між роботою і сім'єю тощо.

Відтак доведено, що всі класичні моделі соціальної держави зазнають сильного тиску, обмежують витрати на соціальну сферу, видозмінюються під впливом глобалізаційних, технологічних, демографічних та ін. чинників. Усі моделі соціальної держави нині мають спільну траєкторію реформ – до активізації працездатної особи, побудови держави соціальних інвестицій. Не виключено, що такі новації можуть не стати ефективними механізмами зменшення нерівностей, а лише поглибити їх.

7. Безумовний базовий дохід визначено як перспективний інструмент нового типу соціальної політики, який має потенціал реагування на зростання матеріального розшарування, зміни на ринку праці, демографічні виклики тощо. Це міждисциплінарний інститут, який може стати формою соціального забезпечення в умовах соціальної політики нового типу, що гарантує кожному безумовний мінімум грошового забезпечення, який виплачується на додаток до інших (за їх наявності) доходів, отримуваних особою. Основними характеристиками безумовного базового доходу визначено: фіксовану неоподатковувану грошову суму допомоги; неадресний характер допомоги; однаковий розмір допомоги для усіх або ж його

узалежненість (в окремих випадках) від віку реципієнта; регулярний характер виплат; можливість реципієнта працювати без втрати цього доходу, що схвалюється державою; виплата з державних фондів за можливості залучення інших джерел; відсутність вимог до реципієнтів (загальний характер) та ін. Фактично впровадження такого виду доходу є монетизацією пільг. Отже, безумовний базовий дохід є новою перспективною до впровадження, хоч і дуже дискусійною, філософією соціальної політики, яка має потенціал реформувати соціальну державу. Попри велику кількість відкритих питань щодо цього інституту, він може стати генеральним трендом соціальної політики XXI століття.

8. Філософсько-політологічний, економічний та ін. науковий дискурс щодо безумовного базового доходу засвідчує широкий спектр аргументів на користь впровадження цього інституту. Сьогодні акцентується на: 1) потенціалі таких виплат пом'якшити негативні наслідки для людини технологічної революції. Безумовний базовий дохід може виступити своєрідним демпфером, який мінімізує наслідки втрати роботи; 2) нагальності перетворення праці з необхідності (джерело засобів існування) в спосіб самореалізації людини. Тут мова про перспективу зміни філософії праці, коли люди «звільняться» від вимушеної необхідності шукати заробіток винятково для фізичного виживання. Відтак концепція безумовного базового доходу є новітнім баченням, яке має потенціал оновити соціальну політику та реформувати соціальну державу.

Водночас є низка застережень щодо безумовного базового доходу: фінансова утрудненість впровадження, ймовірність підвищення податків, ризик зниження стимулів до праці у реципієнтів такого доходу та ін. Основними є застереження, що така схема соціальних виплат буде для державних бюджетів занадто дорогою і може викликати синдром залежності та культуру пристосуванства. Питання про те, наскільки ця концепція має потенціал розв'язати проблему бідності та соціальної ізоляції, залишається відкритим. Наразі тема безумовного базового доходу породила велику кількість гіпотез, але допоки відсутня достатня кількість емпіричних досліджень на основі реалізованих пілотних проєктів, вони не можуть бути підтверджені чи спростовані.

9. Якщо в країнах з довготривалими класичними моделями соціальної держави причиною зростання інтересу до безумовного базового доходу є розуміння потреби віднайти нові ефективні механізми виходу з кризи національних моделей соціальної держави, то у країнах зі слабкими показниками соціально-економічного розвитку інтерес до впровадження таких виплат зумовлений пошуком шляхів пом'якшення найгостріших форм бідності, формування у населення культури розпоряджання доходом. Таким чином, впровадження безумовного базового доходу має перспективу найперше в першій групі країн. Однак нині жодна країна не впровадила таку модель: реалізуються вже півстоліття лише пілотні проєкти (Індія, Італія, Канада, Кенія, Нідерланди, США, Уганда, Фінляндія, ФРН та ін.), наявний досвід референдуму щодо доцільності такого інструмента соціальної

політики (Швейцарія). Ці ініціативи походять як від влади, так і (частіше) від неурядових акторів. Нині жодна держава не реалізує концепцію безумовного базового доходу в масштабах країни, однак інтерес до цього незмінно зростає. Проведений нами аналіз засвідчив: змістове наповнення пілотних проєктів зі запровадження безумовного базового доходу в різних країнах має відмінну конфігурацію. В Україні хоч тема безумовного базового доходу і підіймається, однак жодного пілотного проєкту не було реалізовано.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті, опубліковані у фахових виданнях із політичних наук:

1. Зіскін, О. С. (2019). Інститут соціальної держави: визначення чинників руйнівного впливу та оцінка перспектив функціонування. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія Міжнародні відносини*, 8 (392), 56-62.
2. Зіскін, О. С. (2019). Вплив глобалізації на інститут соціальної держави: руйнація чи модернізація? *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 2 (6), 108-117.

Наукові статті, опубліковані у виданнях України та інших держав, які включені до міжнародних наукометричних баз:

3. Зіскін, О. С. (2019). Концепція безумовного базового доходу: підтримка та критика практичного впровадження. *Політикус*, 4, 10-14.
4. Зіскін, О. С. (2019). Країни ЄС як апробаційний майданчик концепції безумовного базового доходу: аналіз пілотних проєктів та оцінка перспектив. *Evropský politický a právní diskurz*, 6 (5), 102-108.
5. Зіскін, О. С. (2019). Теоретико-методологічне підґрунтя аналізу інституту безумовного базового доходу як механізму реформування соціальної держави. *Держава і право. Серія Політичні науки*, 85, 360-371.
6. Наумкіна, С. М., Зіскін, О. С. (2019). Технологічний чинник видозміни інституту соціальної держави. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Політичні науки*, 4, 53-58.

Інші публікації за темою дисертації:

1. Зіскін, О. С. (2019). Досвід країн Північної Америки щодо впровадження інституту безумовного базового доходу. In: Сучасні перспективи розвитку науки: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (10–11 вересня 2019 р., м. Київ). Київ: Міжнародний центр наукових досліджень, pp. 32-34.
2. Зіскін, О. С. (2019). Країни Азії та Африки як простір апробації інституту безумовного базового доходу. In: *Наукові теорії сьогодення та перспективи розвитку наукової думки: матеріали міжнародної наукової*

конференції (Vol. 3) (11 жовтня 2019 р., м. Київ). Київ: Міжнародний центр наукових досліджень, pp. 68-72.

3. Зіскін, О. С. (2019). Модернізаційні процеси нордичної моделі соціальної держави. In: *Актуальні питання розвитку науки та освіти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Vol. 2) (19–20 жовтня 2019 р., м. Львів). Львів: Львівський науковий форум, pp. 27-29.

4. Зіскін, О. С. (2019). Зміст і наслідки впливу глобалізації на соціальну державу. In: *Сучасна парадигма публічного управління: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції* (17–18 жовтня 2019 р., м. Львів). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, pp. 137-140.

5. Зіскін, О. С. (2019). Неоліберальна модель соціальної держави: проблеми функціонування. In: *Динаміка розвитку сучасної науки: матеріали міжнародної наукової конференції* (15 листопада 2019 р., м. Чернігів). Чернігів: Міжнародний центр наукових досліджень, pp. 79-83.

6. Зіскін, О. С. (2019). Роль неоліберального інституту соціальної держави: кейси Австралії та Нової Зеландії. In: *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: матеріали XI міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених* (29–30 листопада 2019 р., м. Дніпро). Дніпро: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, pp. 11-12.

7. Зіскін, О. С. (2020). Особливості консервативної моделі соціальної держави. In: *Сучасні виклики соціально-політичного розвитку: політико-правовий та соціально-економічний виміри: матеріали всеукраїнської наукової конференції* (3 червня 2020 р., м. Одеса). Одеса: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», pp. 89-91.

АНОТАЦІЯ

Зіскін О. С. Інститут соціальної держави: підходи до модернізації в умовах новітніх викликів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2021.

Досліджено процеси модернізації інституту соціальної держави. З'ясовано чинники, які визначають його загальну перспективу та конфігурацію. Вивчено вплив глобалізації та технологічної революції на видозміну соціальної держави. Проаналізовано перебіг і зміст модернізації нордичної моделі соціальної держави. Запропоновано авторську оцінку ефективності неоліберальної моделі соціальної держави та вектори її модернізації. Виявлено особливості адаптації до новітніх викликів консервативної моделі соціальної держави та зіставлено темпи її

модернізації співвідносно інших моделей соціальної держави. Запропоновано наукові підходи до розуміння безумовного базового доходу як потенційного механізму модернізації класичних моделей соціальної держави; визначено ймовірні переваги та потенційні застереження щодо його практичного впровадження. Проаналізовано закордонний досвід впровадження (пілотні проєкти) безумовного базового доходу.

Ключові слова: соціальна держава, моделі соціальної держави, соціальні права, економічна глобалізація, технологічна революція, модернізація, безумовний базовий дохід.

АННОТАЦИЯ

Зискин А. С. Институт социального государства: подходы к модернизации в условиях новейших вызовов. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2021.

Исследованы процессы модернизации института социального государства. Установлены факторы, определяющие его общую перспективу и конфигурацию. Исследовано влияние глобализации и технологической революции на видоизменение социального государства. Проанализированы ход и содержание модернизации нордической модели социального государства. Предложено авторскую оценку эффективности неолиберальной модели социального государства и векторы ее модернизации. Выявлены особенности адаптации к новым вызовам консервативной модели социального государства и сопоставлены темпы ее модернизации сообразно других моделей социального государства. Предложены научные подходы к пониманию безусловного базового дохода как потенциального механизма модернизации классических моделей социального государства; определены вероятные преимущества и потенциальные угрозы его практического внедрения. Проанализирован зарубежный опыт внедрения (пилотные проекты) безусловного базового дохода.

Ключевые слова: социальное государство, модели социального государства, социальные права, экономическая глобализация, технологическая революция, модернизация, безусловный базовый доход.

SUMMARY

Ziskin O. S. Institute of the social welfare state: approaches to modernization under conditions of the newest challenges. – Scientific qualification thesis retaining manuscript rights.

Thesis to obtain the scientific degree of Candidate of Political Science after specialty 23.00.02 – political institutions and processes. – South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odessa, 2021.

The purpose of the dissertation is the political conceptualization of the processes of modernization of the institute of the social welfare state under conditions of the newest challenges (economic globalization, technological revolution, etc.). Factors causing necessity of modernization of social welfare state and determining general perspective, configuration of this institute were determined. The influence of economic globalization on the social welfare state in general and on its separate models was studied. The influence of the technological factor on transfiguration of the institute of social welfare state was revealed. The course and the content of the modernization of the Nordic model of the social welfare state were analysed. The author's assessment of the problem of functioning of neoliberal model of the social welfare state and the vectors of its modernization was offered. The peculiarities of adaptation of a conservative (corporatist) model of social welfare state to the challenges of present were defined and the temps of its modernization in relation to other models of social welfare state were compared. Scientific approaches to understanding universal basic income as one of the possible vectors of modernization of classical models of social welfare states were offered. Possible approving and critical aspects of practical implementation of the conception of universal basic income were determined. Foreign experience of implementation of universal basic incomes was analysed, and it was projected on the perspective of implementation in Ukraine in the dissertation.

The processes of modernization of classical models of social welfare states were defined as the object of the study, and the subject of the study was the comparative-politological conceptualization of the content and the way of modernization of the institute of social welfare states under the conditions of the newest economic globalization and technological challenges.

The following research hypotheses were explored and confirmed:

- the institute of the social welfare state has been in the zone of increasing existential risk for several years. This is promoted by economic globalization, newest tendencies on the labour market, technological revolution, migration processes, transformation of family institute, etc. Deconstruction of social state became the reaction to its crisis. The newest design of the social welfare state is constructed by the developed states largely depending on institutionalized connection with a certain classical model of social welfare state (socio-democratic, conservative (corporatist), liberal);

- classical models of social welfare states lose their primary characteristics; all these models are distinguished by the level of resistance of the newest challenges. New “welfare architecture” is developed by strengthening of the neoliberal component in all the models of social welfare state without exception: The accent is done not on the solution of social problems, but rather on their prevention by activation of citizens in relation to the welfare

issues, social investing in person, increase of the area of responsibility of everyone, etc. Priority is determined as the reduction of social expenses;

– economic globalization and technological progress are not justified to be considered exclusively as factors, which are destructing to the institute of social welfare state. Despite some negative consequences for functioning of classical models of social welfare states, these factors promote further evolution of the institute of social welfare state, its departure from prolonged stagnation and its preservation as the institution of politics, still in the new configuration. Thus, economic globalization and technological progress are both a challenge and a chance-perspective for a social welfare state. Considering irreversibility of the processes of economic globalization and rapid progress of technologies, it is the institute of social welfare state that should adjust, after determining the efficient mechanisms of adjustment to such processes: finding new sources of filling the state budget, formation of the culture of activism of working-age population, etc;

– implementation of universal basic income as a new potential form of social security may become a perspective direction of the social welfare state renewal. Such a tool owes potential ability to mitigate negative influence on the welfare of the person by economic globalization and technological progress, change the philosophy of labour. As universal basic income is implemented only on the level of pilot projects now, the scientific evaluation of risks and benefits of its potential implementation is important.

Keywords: welfare state, welfare state model, social law, economic globalization, technological revolution, modernization, unconditional (universal) basic income.

